

EL CONREU DE L'ARRÓS A PEGO,
 QUADERNS D'ETNOGRAFIA nº 2
 Fernando Sendra Bañuls
 Ed. Institut de Cultura "Juan Gil-Albert",
 Diputació Provincial d'Alacant,
 I.C.E. Universitat d'Alacant.
 Excmo Ajuntament de Pego.
 ALACANT, 1.989.

De la mà de Fernando Sendra ens apropem al coneixement d'un món que ens pot semblar llunyà però que, com bé es diu a la introducció del llibre, està, espacialment i temporalment, ben prop de nosaltres.

Tractar un tema com el del conreu de l'arròs és una tasca complexa, i no perquè tinga més complicacions el seu cultiu que el de molts altres productes sinó perquè determina, de forma directa o indirecta, les comunitats que a ell es dediquen en situació, pràcticament, de monocultiu.

L'obra s'inicia amb un capítol introductor que ens parla dels aspectes geogràfics de la marjal: la seua constitució i característiques físiques i la distribució del territori, per passar posteriorment a la part essencialment etnogràfica, on es descriuen totes aquelles

operacions que tenen lloc al llarg del cicle agrícola d'aquesta gramínia. Se'ns parla des de les tasques preparatòries de la terra fins a la molta del gra, passant per la cura, la sega i la batuda, per acabar fent algunes referències a l'ús alimentari de l'arròs, a l'aprofitament dels subproductes i el futur, sempre incert, de les terres que fa uns anys es varen dedicar al conreu arrosser.

En tots aquests capítols es descriuen totes les operacions, les tècniques i els objectes utilitzats a cadascuna de les fases de la producció. A més a més, el text va acompanyat d'una interessant i extensa selecció de fotografies que l'il·lustren; junt a documents gràfics antics hi ha altres més recents que representen els útils i instruments més característics.

Si text i fotografies es troben perfectament integrats, no passa el mateix amb els dibuixos, els quals han estat desplaçats al final del llibre, cosa que provoca una certa desintegració del conjunt de la informació. Per açò pensem que haguera estat molt més adequat incloure'ls dins del discurs general per tal de facilitar la comprensió del lector.

Per altra banda, i a causa que l'autor ha pretès, molt encertadament, oferir-nos una visió globalitzadora del tema, ultrapassant el mer nivell descriptiu (encara que açò és precisament l'etnografia), ens ofereix unes valuoses dades de caire sociològic i històric que apareixen repartides al llarg del text.

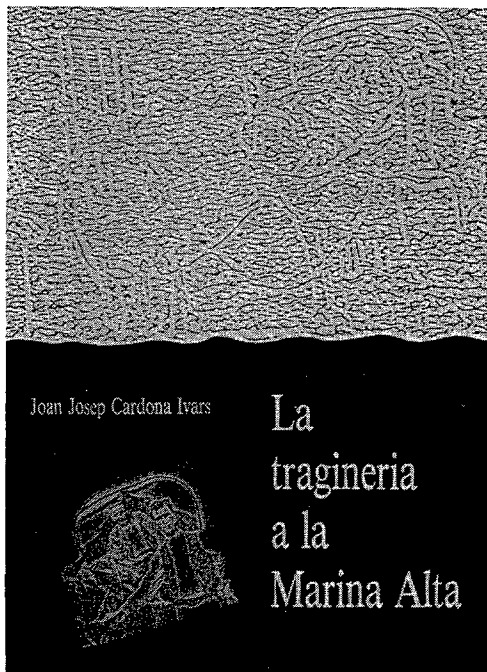
En aquest sentit pensem que es podria haver separat els dos tipus d'informació: per una banda la essencialment etnogràfica i per altra, en capítol apart, abordar més extensament la resta de temes, de la mateixa manera que s'ha fet amb la introducció geogràfica. Totes aquestes referències son indispensables per adonar-nos de la importància que per a la comunitat va tindre la seua dedicació al conreu de l'arròs, com es fa palès després de llegir aquest estudi.

El llibre acaba amb un interessant glossari de mots que serveix per conèixer tant el significat de certes operacions com la forma i característiques dels objectes utilitzats.

En resum, estem davant d'un obra que, malgrat les llacunes que hem assenyalat abans, és totalment recomanable, tant per a aquells que encara retenen a la seua memòria tot allò que es mostra com per a les generacions que desconeixen el seu passat immediat.

A més a més cal agrair profundament a l'autor la seua preocupació per rescatar informació d'un temps, d'un món, que roman en l'obscuritat, precisament perquè encara no l'hem ascendit a la categoria d'*històric* i al mateix temps ja no forma part de la nostra realitat.

JOSEP VICENT AGUILAR SANZ
Setembre 1990

TRAGINERIES A LA MARINA ALTA.

Joan Josep Cardona Ivars

Benissa, 1.990

Un treball que tinga com a objecte l'arrieria,

principal protagonista dels difícils camins de la nostra comarca, ens ompli d'ànim i orgull als nostalgis dels temps passats, aficionats i seguidors de l'ofici de carreter. El tema seguit pas a pas i amb cert detall per l'autor, aconsegueix al nostre juí dos objectius: en primer lloc, fa una introducció de forma senzilla als diferents aspectes de l'arrieria i, en segon lloc, la tasca de recerca etnogràfica amb la qual ens obsèquia el treball, recopilant els noms dels elements, formes de vida i magnífics refanys, que amb el temps arribarien a l'oblit, com tan freqüentment ocorre.

L'obra hauria de connectar la Comarca de la Marina amb les zones que formen part del seu context geogràfic, ja que l'arrieria és un ofici de transport, que va posar en contacte pobles, ciutats i capitals. El carreter es passa tota la vida al camí i el seu repòs es consumava a les ventes, de les quals un gran nombre d'elles venen detallades en el treball.

Hem de fer notar en l'estudi la manca d'una millor i més detallada classificació de vehicles i carruatges, l'autor haguera pogut aprofundir més en aquest apartat, ja que fer una breu menció i uns reduïts apartats gràfics no són suficients.

No han estat aprofitades suficientment les fonts que ha utilitzat l'autor per realitzar aquest estudi, s'ha tractat de forma molt general; les fonts d'informació són nombroses, ja que aquest ofici s'ha conservat fins dates ben recents.

En conclusió podríem dir que no es tracta del llibre final i definitiu, l'autor pot donar molt més de sí en el treball de tragneries a la Marina Alta.

Destacar que l'obra ha seguit els consells d'una autoritat en l'ofici de carreter, com és Salvador Planata "Boro", l'únic dels carreters d'antany encara en actiu, la qual cosa avala el treball.

Entre les virtuts del llibre, que són nombroses, destaquem el magnífic tractament que ens fa de la sociologia dels components personals que prenen part en els assumptes de l'arrieria, a causa de que aquestes gents, per exigències del seu treball, sempre han fet gala d'un caràcter específic en la seua forma d'ésser.

Destacar el detallat seguiment en la construcció del carro, ajudat per un minuciós plànol,

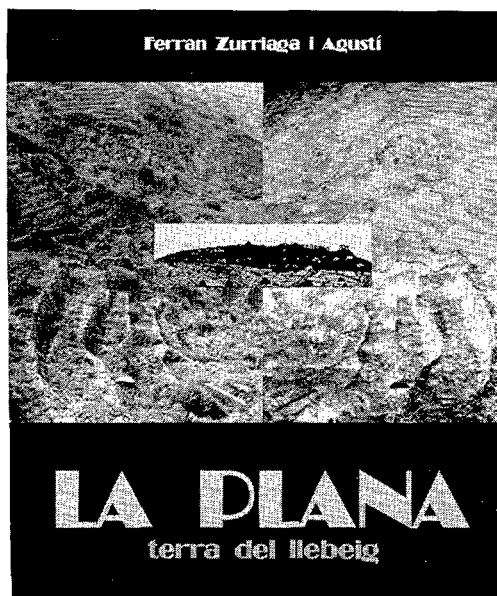
amb tots els seus components, que posen en clar moltes coses als aficionats que portem temps relacionats amb aquests menesters.

Cal resaltar la magnífica labor descriptiva de l'autor, de tots els elements de l'obra, passant pels tipus de bèstia utilitzats, la seua doma i descripcions de cadascuna de les parts. Recalcar el que ha suposat tota una labor de rescat i alabar el vocabulari de paraules de l'ofici amb el que finalitza "Tragineria a la Marina Alta".

Seguir animant a l'autor a que continue amb un estudi més profund sobre un tema que ressorgeix de nou gràcies als tradicionals concursos de tir i arrossegament i a la, en un futur pròxim tradicional, "Volta en Carro a la Marina", que va per la seua V edició.

Així doncs, agrair-li a J.J. Cardona que ens motive amb obres com aquesta.

MANOLO GIMENEZ I NOGUERA

LA PLANA. TERRA DE LLEBEIG
Ferran Zurriaga i Agustí, M.I. Ajuntament de
Xàbia 1.990

Amb una curada edició de l'Ajuntament de

Xàbia, Ferran Zurriaga ha presentat un estudi etnogràfic sobre una zona singular de les nostres terres: La Plana. El seu propòsit adquireix major interès per la ubicació del paratge. Sembla que l'autor haja volgut sumar-se a la tradicional reivindicació d'un dels hites més importants de la nostra comarca, el Montgó i les seues rodalies.

La recerca de la disciplina etnogràfica hi està arribant a moments que si no òptims, si arriben a moure la curiositat dels neòfits, tasca agraïda però fruit de llargues hores, de penosa labor. Aquest estudi està necessàriament lligat als de Fernando Sendra Bañuls en El Conreu de l'Arròs a Pego i el de J.J. Cardona Ivars en La Tragineria a la Marina Alta.

Tots junts configuren, en la meua opinió, una trilogia de necessària consulta per a futurs estudis comarcals en aquest camp.

El propòsit de l'autor és clar i a la volta ambiciós. Fer una "excursió de tot allò que hem anat descobrint". L'esperit aventurat de la proposta pren vigència només enceten les primeres pàgines del llibre. A partir d'una més o menys encertada contextualització s'inicien un nombre elevat de capítols, són quinze per a tan sols setanta-cinc pàgines. A banda de la distribució formal, el seu contingut segueix un més que notable contingut temàtic i que està distribuït en cinc àrees.

S'inicia el treball amb una descripció encertada del territori. La contextualització és important per al lector, més quan no puga estar directament relacionat amb el tema d'anàlisi. Per tal motiu l'autor utilitza unes suggerents analogies eòliques que es veuen arropades per referències històriques, totes elles acaben amb unes didàctiques i atractives propostes d'itineraris. Aquesta pot suposar una de les parts més interessants del llibre. La invitació a descobrir la zona no pot ser rebutjada. La descripció dels CAMINS i la fita de la TORRE DEL GERRO, ens obliga a utilitzar-lo com a llibre de bitàcora, en una travesera tan bella com exòtica.

La segona part del llibre pretén fer un inventari de tot el material arquitectònic de la Plana. La pretenció d'aquesta àrea és ambiciosa, però pot ser considerada com correcta. Pot ser l'autor pretén fer recaure l'atenció del lector en el perill en què es troba el nostre patrimoni cultural. En aquest sentit, s'agraeix la descripció detallada d'elements de l'arquitectura popular de la Marina,

que van des de la planificació de CASES, fins a la referència dels significatius MOLINS, tot i fent repàs d'elements arquitectònics tan nostres com són els ALJUPS, entre altres.

La mateixa intenció apareix en una tercera àrea de recerca. Dedicada al factor humà, com a membre dinàmic i actiu de tot el material exposat. Fent relació dels habitants de la zona, així com el recompte de tota la diversificació productiva de la Plana, no fa més que salvar una part de la nostra història. En aquest punt en què la metodologia de la història més recent s'encreua amb la de l'antropòleg o investigador del carrer, la tant loada història oral o Workhistori de Hobsbawm té el seu punt més àlgit. L'autor ha resolt amb molt encert aquest objectiu i, a més, aconsegueix llimar l'asprositat de temes tan tècnics amb un fluït llenguatge i una interessant descripció. L'aspecte humà es veu gratament completat amb l'anàlisi d'aspectes tan necessaris i significatius com els de la FESTA.

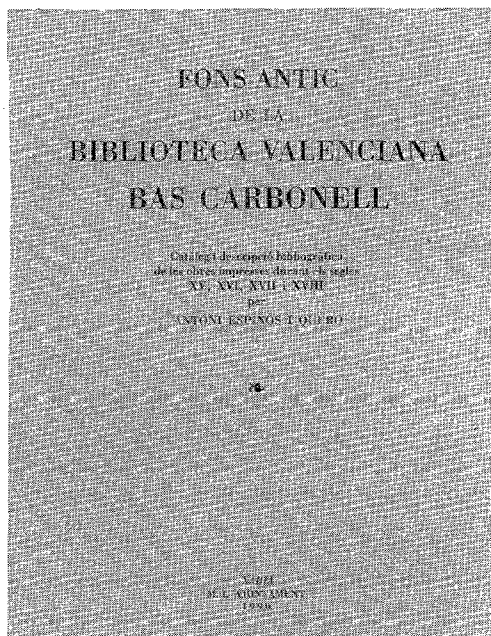
Com a part complementària, i elevadament necessària, de les àrees anteriors, fa una interessant descripció i valoració del patrimoni natural de la PLANA. Pel que fa a la vessant botànica i animal, pot ser la recerca del Parc Natural del Montgó pugua fer major profusió, donades les dimensions d'aquell. Però pel que fa al conreu i tipologia de la producció agrària de la zona, de bon segur que el treball aconsegueix gran part del seu propòsit. Va a ser necessari l'anàlisi comparatiu de la TERRA, CULTIUS DE LA PLANA, almenys en una gran part de la zona secanera de la Marina Alta.

Finalitza el llibre, amb un bon plat, si se'n permet l'alusió gastronòmica, per tal que el lector acabe en un bon regust la seua excursió: ELS DOCUMENTS, CONTARALLES, no fa més que referenciar algunes de les moltes històries, que els pobladors de la zona saben contar, i molt bé al davant de la llar i fent llata. Es per això que ens sap a poc, el que en aquest llibre ens presenten. Conscients del valor que l'autor hi otorga a aquest capítol, sospitem una propera i agraiada sorpresa, farcida de contaralles populars provinents d'aquesta zona ten mítica per a nosaltres.

Per tal de poder lligar aquestes cinc àrees, Ferran Zurriaga, ha utilitzat un fil conductor, altament gratificant. El factor humà com a "sherpa" de la nostra, exòtica, excursió facilita indubtable-

ment el nostre viatge. A aquest sortilegi literari, cal afegir un coneixement de la llengua, digne d'agrair en treballs d'aquestes dimensions i intencions. Per tots aquests motius valorem aquest llibre per a dipositar-lo en dinàmiques prestatgeries. Més bé és element necessari per a futures excursions, que de bon segur –i animen a l'autor a nous estudis– ens ha provocat la seua lectura que de bon segur serà agraiada per qualsevol lector.

EVARIST CASELLES I MONCHO

**FONS ANTIC DE LA
BIBLIOTECA VALENCIANA
BAS CARBONELL**
Antoni Espinós i Quero
M. I. Ajuntament. Xàbia 1990

Tota presentació d'un llibre és donar a la llum una nova font de coneixement, de ciència, d'art o d'alliberament. Per a nosaltres tot això pot ser, en definitiva, el fet cultural. I per això hem de celebrar l'aparició d'un nou llibre amb goig i satisfacció.

El divendres dia 19 d'octubre es va presentar al saló de plens de l'Ajuntament de

Xàbia, que es trobava de gom a gom, amb molta gent a la banda de fora, perquè no hi havia lloc per a tots, l'obra escrita i elaborada per l'incansable investigador Antoni Espinós i Quero, *Fons antic de la Biblioteca Valenciana Bas Carbonell*. Per a comentar l'esdeveniment cal separar el tema en dos apartats. El primer, dedicat a la Biblioteca Bas Carbonell, potser única entre les privades, que conté un gran nombre de joies bibliogràfiques que Manuel ha anat adquirint desde la seua joventut. D'ahí la importància del llibre aparegut darrerament. Importància que va al costat d'una necessitat sentida pels estudiosos, pels amants dels llibres i, fins i tot, pels simples curiosos, que obrin els ulls quan es troben davant les prestatgeries de la casa del carrer Forn, on a més a més, es celebren unes animadíssimes tertúlies els caps de setmana.

Antoni Espinós és un dels més asidus assistents a aquestes enriquidores reunions i al mateix temps un ànima inquieta li permet consumir moltes hores de feina, escorcollant entre les planes d'un llibre, entre els articles de premsa o descobrint entre les grogoses il·lustracions, motius per a reflexionar i excusa per a treballar, mogut pel seu innegable amor al llibre i a la cultura. Aquest és, doncs, el segon punt a considerar, gràcies al qual va captar ben prompte la necessitat i importància de la tasca i després de tres anys d'esforç, ha finalitzat aquesta magna obra. No són simples paraules. Així ho va comprendre el M. I. Ajuntament, que ha finançat l'edició, així ho van comprendre també els extraordinaris presentadors del llibre: Na Mercè Dexeus i Mallol, Directora del Centre del Patrimoni Bibliogràfic Espanyol (Biblioteca Nacional), Na Francesca Aleixandre i Tena, Cap de Servei del llibre, Arxius i Biblioteques de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat i En Jesús Huguet, Cap de Servei de Publicacions de la mateixa Conselleria. I així ho va comprendre igualment el nombrós públic que hi va assistir i que pot estar orgullós de que a Xàbia pugua haver-se gestat talt treball.

I anant al llibre d'Espinós, hem de dir que és una veritable magna obra de ciència

i art. Es tracta d'un catàleg amb descripció bibliogràfica dels llibres d'En Manuel Bas impresos durant els segles XV al XVIII, és a dir, això que es coneix amb el nom de Fons antic.

Té unes mides de 24x17 cm., amb 332 pàgines impreses en offset sobre paper registre i amb lletres de tipus Times, caplletres Bodoni i guardes a dues tintes. La seua distribució és aquesta:

1. Pròleg, a càrrec de Na Mercè Dexeus, ja anomenada abans, en el qual fa una glosa tan de la Biblioteca, com d'Antoni i el seu llibre.

2. El catàleg, pròpiament dit, on consta una fitxa de cadascuna de les 263 obres tractades. En cada fitxa hom pot veure el títol, autor, empremta, la paginació, les mides, l'impresor i tot sota les normes catalogràfiques vigents.

3. La descripció de cada llibre, més o menys basada en:

a) Portada.

b) Els preliminars, és a dir, els crèdits, els permisos, les aprovacions, els pròlegs, les cesures, les taxes, les dedicatòries, etc.

c) El text, físicament, és a dir, la impressió, l'índex, els annexes, el colofó, l'estat del paper i la seua classe, les il·lustracions, etc.

d) descripció tècnica, amb el format, les mides, les signatures, les errades, el tipus de lletra, tipus d'enquadració, gravats, etc.

4. Índex d'autors, traductors i obres anònimes.

5. Índex cronològic.

6. Índex d'impressors i llibreters.

7. Una àmplia bibliografia.